Gemeente Amsterdam

Aanvullend contextueel onderzoek locatie 3A voor de Nieuwe Meervaart.

Verdere uitwerking vragen en eerste aanzet antwoorden

Versie 1.0, d.d. 28 januari 2020

[redacted]

Uit de opdrachtomschrijving.

We hebben de (ruimtelijke) context van locatie 3A opgedeeld in 3 hoofd elementen:
1. De relatie tussen de Nieuwe Meervaart en de Sloterplas.
2. De relatie tussen de Nieuwe Meervaart en het centrumgebied Centrum Nieuw-West
3. De relatie tussen de Nieuwe Meervaart en de Meer en Vaart

1. Relatie nieuwe MV – Sloterplas

Hoe moet een nieuwe Meervaart op locatie 3A zich verhouden tot de Sloterplas?

1.1. Wat is de oorspronkelijke bedoeling van deze ontworpen natuur waarin water, oeverbelijning, beplanting en bebouwing in samenhang zijn ontworpen

Een van de belangrijkste stedelijk-landschappelijke structuren van Nieuw West is het Sloterpark met de Sloterplas. Tussen 1948 en 1956 is de Sloterplas uitgegraven voor zandwinning. Het water en het park zijn stedenbouwkundig ingezet ten behoeve van gezondheid, recreatie en groen. Vandaar de aanleg van jachthavens en speelplaatsen in het park. In het oorspronkelijke plan was ook een groot strand bedacht waar men op zonnige dagen 15.000 mensen verwachtte en op jaar basis 900.000.
De Sloterplas en het Sloterpark kennen een aantal structurerende ontwerpprincipes.

- De noordoever en de zuidwestoever van de plas zijn stedelijk gedacht. Op deze plaatsen zouden functies kunnen komen. De oevers zijn steenachtig vorm gegeven met gemetselde kademuren, soms hoog als een soort bastions.
- De oostzijde en de westzijde van de Sloterplas plas vormen een contrast met de stedelijke zuid en noordoever. Hier ligt het eigenlijke park. De oevers zijn zacht en groen en o.a. beplant met riet.
- Het Sloterpark vormt het centrum van een wijd vertakt netwerk van groen, water, wandelroutes en parken door de omliggende wijken.
- Door de diverse eilanden in het water en de meanderende oevers ontstaat een aantrekkelijk coulisselandschap met diepte en verschillende sferen.
- De noordelijke oevers waren door van Eesteren bij de eerste plannen verder uitgewerkt (sublieme plek) dan de zuidwestelijke oevers. Begrijpelijk omdat de stad door de jaren van oost naar west groeide. Osdorp als laatste wijk.
- Kenmerkend is ook dat de (hoge) gebouwen - achter de bomen - een soort tweede linie vormen. De Anslijnflat en de flats langs de Lelylaan vormen de afsluiting aan de zijde van Osdorp.
- De brede Sloterplas was gedacht als een breed meanderende rivier die aan de Osdorp kant – gezien vanuit de noordoever - westelijk de hoek om gaat richting Lelylaan.

- In het oorspronkelijke ontwerp zijn in bescheidde mate voorzieningen en gebouwen opgenomen waarvan het café en de opgetilde boulevard de belangrijkste kenmerken zijn.

Het Sloterpark / Sloterplas (voornamelijk uit: De Nieuwe Grachtengordel 2017)
Een van de belangrijkste stedelijk-landschappelijke structuren van Nieuw West is het Sloterpark met de Sloterplas. Tussen 1948 en 1956 is de Sloterplas uitgegraven voor zandwinning. Het water en het park zijn stedenbouwkundig ingezet ten behoeve van gezondheid, recreatie en groen. Vandaar de aanleg van jachthavens, speelplaatsen en kleinschalige voorzieningen in het park en aan de randen van het water. In het oorspronkelijke plan was ook een groot strand bedacht waar men op zonnige dagen 15.000 mensen verwachtte en op jaar basis 900.000.

De Sloterplas en het Sloterpark kennen een aantal structurerende ontwerpprincipes.

- *De noordoever en de zuidwestoever van de plas zijn stedelijk gedacht. Op deze plaatsen zouden diverse functies kunnen komen. De oevers zijn steenachtig vorm gegeven met gemetselde kademuren, soms hoog en als bastions opgevat. Aan de eerder gebouwde noordoever is dat beter geslaagd dan aan de zuidelijke oever.*
- *De oostzijde en de westzijde van de Sloterplas plas vormen een contrast met de stedelijke zuid en noordoever. Hier ligt het eigenlijke park en is de inrichting landschappelijk. De oevers zijn zacht en groen en o.a. beplant met riet.*
- *Het Sloterpark vormt het centrum van een wijd vertakt netwerk van groen, water, wandelroutes en parken door de omliggende wijken. Het water van de omliggende gebieden stroomt af naar de Sloterplas.*
- *Door de diverse eilanden in het water en de meanderende oevers ontstaat een aantrekkelijk coulisselandschap met diepte en verschillende sferen.*
- *De noordelijke oevers waren door van Eesteren bij de eerste plannen verder uitgewerkt (sublieme plek) dan de zuidwestelijke oevers. Begrijpelijk omdat de stad door de jaren van oost naar west groeide. Osdorp als laatste wijk.*
- *Kenmerkend is ook dat de (hoge) gebouwen – nu achter de bomen - een soort tweede linie vormen. De Anslijnflat en de flats langs de Lelylaan vormen de afsluiting aan de zijde van Osdorp.*
- *De Sloterplas was gedacht als een breed meanderende rivier die aan de Osdorp kant – gezien vanuit de noordoever - westelijk de hoek om gaat richting Lelylaan.*
- *In het oorspronkelijke ontwerp zijn in bescheidde mate voorzieningen en gebouwen opgenomen waarvan het café en de opgetilde boulevard de belangrijkste kenmerken zijn.*

1.2. Wat is daarvan goed en wat is minder goed gelukt?

Osdorp is de vijfde een laatste westelijke tuinstad en vanaf 1957 gebouwd. Een aantal oorspronkelijke ideeën uit het UAP van 1936) zijn in de uiteindelijke wijk verlaten. " Het leidde tot een stedenbouwkundig plan van grote maten en monotone woonvormen" (Steenhuis 2017).
De lelylaan zou als snelweg aansluiten op de Geer en Ban en het winkelcentrum zou onder de snelwegviaducten doorlopen en daarmee aansluiting vinden met het water van de Sloterplas. De Meer en Vaart heeft de functie overgenomen en vormt daarmee – meer als stadsstraat - de afscheiding tussen centrum en water/park.. In de huidige toestand is de Osdorper zijde van de plas de mist geslaagde (Cirk 2019)
Aan de noodoever maar haar opgetilde boulevard, restaurant gebouw en gemetseld bastions is meer architectonisch langschappelijke aandacht gegeven. De kwaliteit ontbreekt aan de zuidzijde. Zoweel aan de zijde van de Meer en Vaart als langs de Lelylaan.

1.3. Wat is de visie op de toekomst van Sloterplas en -park als centraal landschappelijke element in de Westelijke Tuinsteden?

Uit de diverse gemeentelijke beleidsdocumenten is een trend te ontdekken over de wijze waarop naar de Sloterpark en de Sloterplas wordt gekeken en hoe daar aan is ontworpen. Die trend lijkt tweeledig en voelt ambivalent. In het oorspronkelijke ontwerp is het park en het water aan de ene kant als een groene long en een groots landschappelijk element. Maar ook, aan de andere kant bedoeld om intensief te gebruiken. Er waren een groot aantal voorzieningen bedacht (café, boulevard, zeilscholen etc.) en het gebied was bedoeld voor "alle Amsterdammers" gezien het ontwerp van het stadsstrand waar men 15.000 bezoekers op zonnige dagen hoopte te verwelkomen en op jaarbasis 900.000. Voldoende ambitie.

Het intensiever gebruik aan de ene zijde en het behoud van het groene aan de andere kant spreekt uit diverse documenten en is een blijvende trend. Een greep uit de beleids-en visie documenten:

Structuurvisie 2040

- Intensiveer het gebruik van groen en water en voeg kwaliteit toe aan [….] en Sloterplas e.o.
- Er moeten forse investeringen worden gedaan en o.a. Sloterplas wordt een steeds belangrijkere stedelijke ontmoetingsplek.
- Transformatie van een naoorlogse nieuwbouwplas naar een attractieve goed bezocht stadspark en plas. Met betekenis voor de hele stad en levendigheid op het water.
- Steviger verweven met de omliggende wijken
- Sloterplas en park in samenhang ontwerpen met de centrumontwikkeling Osdorpplein.
- Vergroot de bereikbaarheid van het metropolitaanse kerngebied.

Ruimte voor de stad Koers 2015

- De ontwikkeling van (meerdere) stedelijke milieus op gang brengen waaronder de kop van de Sloterplas (aan Osdorp zijde)
- Een kwaliteitsimpuls voor de Sloterplas en een intensievere stedelijke ontwikkeling.

Stad in balans

- Een geografische spreiding van cultuuraanbod
- Grootschalige culturele voorzieningen in [……] het gebied rond de Sloterplas [….].

Agenda Groen

- De plas zal zicht ontwikkelen tot een recreatiegebied voor alle Amsterdammers.
- Daarnaast hoort er een horeca voorziening aanwezig te zijn direct grenzend aan elk stadspark.
- Maatregelen nemen voor de verbetering van de waterkwaliteit, varen en groen.

Coalitieakkoord (mei 2018)

- We bouwen niet in de hoofdgroenstructuur.

1.4. Welke rol kan een nieuw theater aan de zuidwest oever daarin spelen?

Dit is niet alleen een ruimtelijk maar ook een sociaal, maatschappelijk, cultureel en politiek vraagstuk.
Men kan op verschillende manieren kijken naar het vraagstuk van locatie 3A voor de Meervaart.

Het geplande gebouw voor de Meervaart aan het water is een invulling van de verschillende (nieuwe) belangen die leven bij de politiek en in de stad. Een gebouw aan het water – zo volgt uit de analyse van Mecanoo / Urhahn (2019) - heeft metropolitaanse, stedelijke betekenis en geeft ook betekenis aan de wijk en het centrumgebied. Het gebouw activeert de boulevard aan de zijde van het water, wordt bestemming en vormt daarmee de brug van het centrumgebied naar de Sloterplas, geeft betekenis aan de waterzijde en vormt – gezien vanuit de Lelylaan - een poortgebouw als aankondiging van Nieuw West en het centrumgebied.
De geplande functie past in een trend van intensiever gebruik van groen maar is ook een breuk vanwege haar grote volume. Tot nu toe is gedacht aan en ontworpen aan kleinschalige voorzieningen langs het water en in het park.

2. Relatie nieuwe MV – centrumgebied.

Wat kan het inpassen van de Nieuwe Meervaart op locatie 3A aan/in de Sloterplas betekenen voor de ruimtelijke stedenbouwkundige integratie van het centrum en de openbare ruimte van het centrum met de oever van de Sloterplas?

Deelvragen:

2.1. Wat is de historie van deze stedelijke ontwikkeling?
2.2. Welke veranderingen en transformaties worden ontworpen en uitgevoerd?
2.3. Hoe past een groot gebouw als de Nieuwe Meervaart aan het water daar in?
- Skyline – bouwvolumes langs de Meer en Vaart.
- Welke functies en welke stedelijke logica (Het idee van de assen en het idee van de SMILE.)
-

2.1. Geschiedenis in een notendop

Wat is de stedelijk historische context van het centrumgebied en in hoeverre is een gebouw voor de Meevaart in of aan het water te verklaren door rekening te houden met context en historie.

De bouw van Nieuw West en veel Europese 20ste -eeuwse en naoorlogse (buiten)wijken kende een maatschappelijke sociale en gezondheids-noodzaak. Verpauperde en ongezonde Europese binnensteden van het einde van de negentiende en vroeg twintigste eeuw schreeuwden om een oplossing. De enorme woningnood na de oorlog versterkte de roep tot de bouw van nieuwe wijken en steden. CIAM stedenbouwers en architecten ontwikkelden in de eerste decennia van de 20ste eeuw stedenbouwkundige visies en oplossingen en publiceerden in 1933 onder de titel Athens Charter.

De stedenbouwkundige opzet van Nieuw west is voor een groot deel gebaseerd op de denkbeelden van de CIAM. Het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam uit 1934 van CIAM-voorzitter Cornelis van Eesteren wordt meestal als hét voorbeeld gezien van de toepassing van de CIAM-gedachte in stedenbouw.
(https://nl.wikipedia.org/wiki/Congr%C3%A8s_Internationaux_d%27Architecture_Moderne)

Belangrijke kenmerken van de CIAM stedenbouw en architectuur zijn: scheiden van functies, wonen gescheiden van werken, recreëren, verkeer. Ornament loos bouwen met beton en glas. Horizontaal en verticaal gescheiden verkeersstromen voor langzaam verkeer en snel

verkeer. Het ruimtelijke profiel van de straat hield rekening met de auto. Het AUP in Nieuw West kenmerkt zich verder door lage dichtheden 70 woningen per hectare, voornamelijk laagbouw, de helft eengezinswoningen met tuintjes, afgewisseld door midden hoogbouw in het centrale deel en accenten, veel groen in brede straten, pleintjes, speelstraten en open bouwblokken.

Nieuw west is ontworpen en ontstaan in een tijd waarin Nederland wel verzuild maar redelijk mono-cultureel was en het gezin de hoeksteen van de samenleving vormde. Werken vond voornamelijk plaats in fabrieken en in de havens. Vrouwen werkten, als zij al gingen werken, tot zij kinderen kregen, en waren daarna voornamelijk thuis om de kinderen op te voeden.

Nieuw west transformeert

Geruime tijd verandert en transformeert Nieuw West. Door de wensen en eisen van de huidige tijd en bewoners zijn bij de transformatie een aantal belangrijke en typische kenmerken van de CIAM verlaten. Functiemenging is de huidige norm, wonen en werken komen samen. Er vindt een enorme verdichtingsopgave plaats, meer hoogbouw, minder eengezinswoningen, open plinten hier en daar wordt het concept van de open bouwblokken verlaten. Zeker in het centrumgebied Osdorp.

Nederland is veranderd sinds de introductie van de CIAM principes. Amsterdam is van een mono culturele naar een multiculturele stad getransformeerd. Van een voornamelijk christelijk georiënteerde maatschappij naar atheïstische vormen en de introductie van nieuwe geloven en geloofsbeleving. Waren de woonvormen gericht op het gezin, tegenwoordig bouwen we een breed palet aan woonvormen voor diverse doelgroepen.

De stad kent tegenwoordig een grote diversiteit van leefstijlen. Nieuw West was een arbeiderswijk en thuis eten met het gezin was normaal. Tegenwoordig een gemengde wijk waarin mensen uitgaan. De wijk krijgt meer en meer te maken met gentrificatie, jongerencultuur, uitgaanscultuur. Werken en de opvattingen over werken zijn veranderd. Arbeid is voor een groot deel kenniswerk en vindt plaats in de dienstensector, thuis, de zorg, toerisme etc. Opvattingen over architectuur zijn veranderd. Nieuw zakelijke strengheid en ornament loos bouwen hebben plaatsgemaakt voor diverse postmoderne en historiserende stijlen.

2.2. Nieuwe ontwikkelingen

Het centrumgebied van Nieuw-West rondom het Osdorpplein is volop in ontwikkeling tot een hoogstedelijk centrum met de daarbij horende diversiteit aan functies als detailhandel, woningen, cultuur, recreatie, leisure, horeca en maatschappelijke voorzieningen. Het gebied transformeert de komende jaren tot hét centrum van het stadsdeel en groeit door tot een gebied met een grote toename van het aantal woningen en een toestroom van nieuwe doelgroepen naar het gebied. In 2005 is de visie op de herontwikkeling vastgelegd in het Vernieuwingsplan Centrum Nieuw-West en momenteel wordt een nieuw investeringsbesluit voor de tweede fase van CNW voorbereid inclusief stedenbouwkundig plan.

Het winkelcentrum staat met de rug naar het water van de Sloterplas en is door de Meer en Vaart als brede infrastructurele bundel daar ondubbelzinnig van gescheiden. Het onderzoek moet aantonen dat of onder welke voorwaarden de bouw van een theater aan de oever van de

Sloterplas een katalysator kan zijn voor een ontwikkeling die het centrumgebied rondom het Osdorpplein en de Sloterplas letterlijk en figuurlijk bij elkaar brengt. Hierbij is het van belang een visie te ontwikkelen op het gebied tussen de oever van de Sloterplas en de entree van het centrumgebied rondom het Osdorpplein. In het kader van de tweede fase van CNW is een visie op dit gebied opgesteld, welke in dit onderzoek bevestigd kan worden.

De komende jaren wordt de openbare ruimte in het gebied kwalitatief sterk verbeterd.

2.3. Hoe past het gebouw in het water in het grote geheel?

De vooruitgeschoven post, baken bij binnenkomst, poort van Nieuw West.

3. Relatie Meer en Vaart

Op welke wijze kan de verbinding tussen het centrum en de nieuwe Meervaart op locatie 3A optimaal worden gemaakt?

Het verminderen van de barrière werking van Meer en Vaart en het verbeteren van de verbinding tussen het centrumgebied en de Sloterplas is als randvoorwaarde geformuleerd voor de ontwikkeling van CNW en opgenomen in het Vernieuwingsplan CNW (2005). In het verlengde van de vraag hoe de Nieuwe Meervaart op locatie 3A kan bijdragen aan het ruimtelijke integreren van het centrumgebied rondom het Osdorpplein en de openbare ruimte met de oever van de Sloterplas, is de vraag wat de randvoorwaarden zijn om dit te laten slagen. Een theaterfunctie met een 21e eeuwse betekenis en uitstraling rechtvaardigt een bijzondere plek. Referentiebeelden van over de hele wereld laten zien dat dit spectaculair kan uitpakken. Maar deze locatie stelt een aantal randvoorwaarden die lastig zijn in te lossen:
1. Het theater komt ten opzichte van het winkelcentrum in een vooruitgeschoven positie, alleen in de Sloterplas te liggen met Meer en Vaart als onneembare barrière daartussen. Deze locatie is alleen verantwoord in combinatie met een majeure herinrichting van Meer en Vaart, waarbij de rijbanen voor auto's plaatsmaken voor een plein voor fietsers en voetgangers en waar de tram te gast is (model Leidseplein) of wordt omgeleid en dat van beide kanten geprogrammeerd wordt met horeca, winkels, kunst en een subliem ingerichte openbare ruimte.

Een belangrijk element bij het inzichtelijk maken van de oplossingen voor de barrière werking van de Meer en Vaart in relatie tot het centrumgebied, de Nieuwe Meervaart en de Sloterplas is het verkrijgen van inzicht op hoofdlijnen van de geschatte investeringskosten voor de geschetste maatregelen. Deze zullen in een het onderzoek tevens gepresenteerd moeten worden